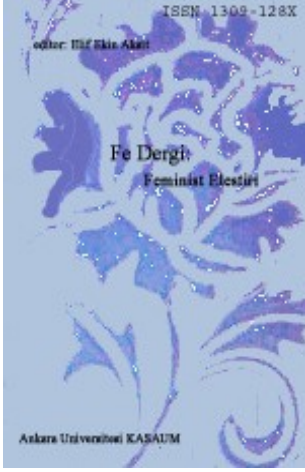

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 7, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

8 Mart Dünya Kadınlar Günü hakkında kısa bir hikaye
Ayça Kurtoğlu

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 9 Haziran 2015

Bu makaleyi alıntılanmak için: Ayça Kurtoğlu, “8 Mart Dünya Kadınlar Günü hakkında kısa bir hikaye” *Fe Dergi* 7, no. 1 (2015), 78-85.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/13_6.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü hakkında kısa bir hikaye

Ayça Kurtoğlu*

Bu değini, Dünya Kadınlar Günü'nün geçmişi hakkında bir hikâyedir. Resmi tarihe meydan okuyan toplumsal hareketlerin, yazıldıkları yeri veya perspektifi merkeze alan 8 Mart gibi olayların tarihlerinin anlatıldığı “resmi tarihleri” olduğu ve 8 Mart (Dünya Kadınlar Günü) sıklıkla pazar ve siyaset günün anlamı ile ilgili olmayan resimler üretecek şekilde kullanıldığı argümanlarına dayanan bu değini, Dünya Kadınlar Günü'nün bütün dünyada yerelden uluslararası çeşitli ölçeklerde kadınların mücadelelerinin ürünü olduğu, her zaman cinsiyet eşitliğine dair çoklu kaygılarla kutlandığına dair bir hikâyedir.

Anahtar kelimeler: 8 Mart, Dünya Kadınlar Günü, isyan

A short story about march 8, the International Women's Day

This commentary is a story about the background of the International Women's Day. Based on the arguments that social movements challenging formal history writing have their own “formal histories” centring either the place or perspective from which the history of an event like 8 March (International Women's Day) is written, and that the International Women's Day is not infrequently used by the market and/or politics in ways that produce pictures unrelated to the meaning of the day for uprising women, this commentary is a story telling that the 8 March originated with and has remained inherently attached to women's uprising against their oppression. The International Women's Day is a product of women's struggle at various scales all over the world, and has always been celebrated by a plurality of women with multiple concerns related to gender equality

Keywords: 8 March, International Women's Day, uprising

Başlarken

8 Mart Dünya Kadınlar Günü bu yıl Ankara'da son derece coşkulu ve renkli bir yürüyüşle kutlandı. Bu yılki kutlamayı her zamankinden daha coşkulu ve renkli yapan, kadınların itirazları ve talepleri ile bunları ifade ediş biçimlerinin çoğulluğu ve katılımcıların kendilerine özgü, farklı ve çeşitli kutlama biçimlerinin birlikteliğiydi. Ankara Kadın Platformunun organize ettiği yürüyüşe, Platformun bileşenleri ile bireysel katılan feministlerin yanı sıra, bu yıl her zamankinden biraz farklı olarak, Roboski, Kobane, Of, Yazır'dan gelen kadınlar ile Dünya Kadın Yürüyüşü ve Pedallayan Kadınlar gibi Ankara veya Platform dışından çok çeşitli kadın grupları katılmasıydı. 8 Mart yürüyüşlerinde her zaman her yaştan kadın bulunur. Ancak bu yıl her zamankinden biraz farklı olarak, özellikle genç kadınların sayısındaki ciddi artış, aynı zamanda kutlamanın coşkusunun ve renkliliğinin artmasına, sloganların çeşitliliğine olumlu katkı sağladı. Bu yılki kutlamanın ana teması “Kadın Cinayetlerine Karşı Yasta Değil İsyandayız”dı. Her geçen gün daha ürkütücü biçimler alan kadın cinayetlerine isyan etmenin yanı sıra, yürüyüşe katılanların kadınların kendilerinden başka şeylerle özdeşleştirilmelerine itirazları, barış ve katılım talepleri, bedenleri ve cinsel yönelimlerine ilişkin dilekleri ve sözleri vardı. Bütün bunlar, şarkılar, halaylar eşliğinde haykırıldı.

* ODTÜ, Kadın Çalışmaları

Bir üniversitede 8 Martın hemen öncesinde kurulan Kadın Çalışmaları Öğrenci Kulübünün ilk etkinliği olan “Kadın Emegini Tartışıyoruz” paneline Kadın Dayanışma Vakfını temsilen konuşmacı olarak giderken, benden istenen benzer etkinliklerin ayrılmaz parçası olduğu üzere 8 Martın tarihini anlatmamdı. Etkinliğe gitmeyi kabul ettiğimde, hem 2015 kutlamasının coşkusu, hem de dönüm noktalarını ezbere bildiğimi düşündüğüm tarihi kısaca paylaşacağım diye düşünmüştüm. Ancak Kulübün etkinlik temasını kadın emeği olarak seçmesi, benim ezberimi bu temayla bağdaştırma çabasına girmeme ve daha önce parça parça okuyarak ezberime yerleştirdiğim tarihi, biraz popüler kaynaklara giderek üst üste okumama vesile oldu.

Popüler kaynaklarda, bir yığın kaynağı belli olmayan alıntılar, yüzyılı aşkın tarihin dönüm noktaları sayılan ve uzunluğu birkaç sayfayı aşmayan olaylar, daha önemlisi yazıldığı yeri veya bakış açısını tarihin merkezine çeken, bu nedenle kimi önemli olayların bir birini teyit etmeyen anlatılar vardı. Popüler kaynaklara göz atmanın bana hissettirdiği, resmi tarihe meydan okuyan toplumsal hareketlerin de “resmi tarihleri” olduğuydu. Bahsi geçen tarihler içinde benim de ezberimde olan öne çıkan isimler, bir de tek tek deneyimlerini hiç öğrenemeyeceğimiz, kitleyi oluşturan kadınlar vardı.

Tarihin nasıl yazıldığı veya hikâyenin nasıl anlatıldığı kadınları, feministleri, kadın hareketini, 8 Martları ve bunları kutlayanları nasıl gördüğümüzü etkiliyor. Farklı sınıflar, renkler, diller, cinsel yönelimler vs.lerde farklı yok sayılma, ezilme, marjinalleştirme olabiliyordu, farklı yerler ve zamanlarda farklı talepler, tanınma istekleri vs. olabiliyordu, ama ikincilleştirilme ve eşitsizlik ortak deneyim, ortak histi. Aynı nedenle, okuduğum her “sokağa çıkma” öyküsünde, fotoğrafında veya posterinde, kadının kendini tayin etme arzusu ve yapısal olan eril egemenliğin bütününe veya parçalarını dönüştürme veya dönüştürüldüğü düşünüldüğünde de elde edilenlerle gurur duyma vardı. Ayrıca, ilk kadın gösterileri ve grevlerinden başlayarak kadınların tek talepleri oy hakkı veya çalışma koşullarının iyileştirilmesi veya eşit koşullarda çalışma olmadığı anlaşılıyordu. Siyasal haklarına ve emeğine sahip çıkmanın yanında, eylemleri yapan grupların bakış açısı ile dönemin acil ve politik konularına göre, çocuk emeği, savaş, çevre tahribatı, şiddet karşıtlıkları; eğitim, boşanma, oy, sağlık, kürtaj gibi hak talepleri; bedenine sahip çıkma; kadına yönelik şiddete, yakınlarının kaybedilmesine itiraz veya hayat pahalılığı, enflasyon altında ezilme gibi konulara dikkat çekme vardı.¹

Bütün tarih anlatılarının, gösteri fotoğraflarının, etkinlik posterlerinin bana anlattığı şeydu: Hikâyelere konu olan olaylar farklı farklı deneyimlenmiş, ayrı hareket noktalarından yola çıkmış olsa bile, belki farklı hareket noktalarına uygun farklı hedeflere doğru ortak bir yoldan yürüdüğü ve yola her zaman aynı kimlikle, aynı ortaklıklar çerçevesinde ve aynı politikalarla devam edilmediğiydi. Bu zigzagları da içeren ortak yolu, genel kavramlaştırmaya dikkat etmeden burada “kadın isyan hareketi” olarak tanımlamak istiyorum. Bu göz atma sürecinde vardığım bir sonuç, “8 Martın bir tarihi değil, geçmişi anlatan pek çok hikâyeleri olabilir” oldu. Bir diğeri, kadın da olsalar, kahramanlıklarla örülü, sıfır noktadan veya bir kaynaktan başlayıp ilerlemeyi anlatan hikâyelerin eril bir dili vardı ve bu dil ona karşı kurulmuş olsa bile kapitalistleşerek gelişmenin diliydi. Ben de

¹Benzer bir deneyim için bkz. Akal, 2011, 17-21.

“Dünya Kadınlar Günü”-“Dünya Emekçi Kadınlar Günü” ayrımını anlamlı bulanların ayrımı koruma çabalarına saygıyı devam ettirerek, eskiden bana daha çok his düzeyinde fazlasıyla anlamlı gelmeyen bu ayrımın neden fazla anlamlı olmadığını kendi yazdığım hikâyemde anlatmak istedim. Bu isteğimi güçlendiren, kadınların 8 Mart kutlamalarına, sıklıkla bir yandan ticari, öte yandan siyasi fırsatlar arayışlarının karışmasıydı. Dünya Kadınlar Günü kutlama hikâyelerini çevrim içi aramalarımda, pazar ekonomisinin her şeyi pazarlamanın aracına çevirebilme gücüyle ticareti canlandırma amacıyla araçsallaştırmaları neredeyse kutlamalar kadar sıklıkla aramaya takılıyordu. Ticari araçsallaştırmalarda 8 Mart, anneler, babalar, sevgililer günüyle eşitleniyor ve kadınlar için bir şeyler yapmak yerine, kadınlar üzerinden veya kadınlardan para kazanılıyor. Tıpkı 8 Mart kutlamalarına gelen davulcular gibi. Dünya Kadınlar Günü'nün yer açtığı siyasi fırsatın bir bölümü olumluydu. Türkiye’den örnek vermek gerekirse, gün vesilesiyle, özellikle görece kapalı yerlerde yaşayan kadınların hayatına, dışarıyla bağlantılı aktörler (siyasi partiler, kadın örgütleri veya öğretmenler gibi) giriyor ve güne anlamlar kazandırılıyordu. Bunun sonucunda yeni anlamlar ve kutlama biçimlerini yaratılabiliyor, kadınlar kendilerini kadın oldukları için onurlu hissediyorlardı. Ancak bir de olumsuz siyasi fırsat yaratılmaları vardı. Bir belediyenin bir huzurevinde düzenlediği Dünya Kadınlar Günü etkinliği² gibi 8 Mart’ın tarihselliği ile hiçbir ilişkisi olmayan resimler ortaya çıkıyor.

Benzerleri kolayca bulunabilecek, ancak daha uç olabilecek başka bir örnek bulamadığım içim buraya koyduğum yukarıdaki fotoğrafı veya benzerlerini gördükçe, kutlamada farklılık ve çeşitliliğe saygının sınırının kadının toplumsal konumunu özgürleşme ve eşitlik yönünde dönüştürmeyi hedefleyen isyan sözlerinden geçtiğini, bunlar olmaksızın kültürel, sosyal, ekonomik veya siyasi alanda her hangi bir kutlamanın 8 Martla anlamayacağını hikâyemde vurgulayarak anlatmak istedim.

Yerelden Küresele Kadınların Eşitlik ve Özgürlük İsyanı

Benim de ezberimde olan ve yaygın olarak bilinen hikâyede 8 Martın tarihi, tekstil işçisi kadınların devam etmekte olan grevleri arasında, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, çalışmanın günde 10 saate indirilmesi ve kadınlar için eşit haklar için 1857’de New York’ta bir 8 Mart günü yürüyüş yapmalarıyla başlar. Bu yürüyüş polis tarafından dağıtılıp, bastırılmıştı. Bu olaydan 50 yıl sonra, bu yürüyüşün anısına, 15.000 kadının katılımıyla daha iyi ücret, daha kısa çalışma saatleri ve oy hakkı için 8 Mart 1907’de New York’ta bir yürüyüş yapıldı. 1909’da Triangle, Leiserson ve kimi daha küçük tekstil şirketlerinde çalışan 20.000-30.000 kadın işçi daha yüksek ücret ve daha kısa çalışma saatleri için greve gitti. 20.000’lerin isyanı olarak bilinen bu grev, iki günde örgütlenmiş olmasına rağmen Kasım 1909’dan Şubat 1910’a kadar sürmesiyle ilk uzun kadın grevi olmuştu.

²“Huzurevinde coşkulu Kutlama”, Hürriyet e-Gazetesi, 11 Mart 2015, http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/Bursa-Haberleri/huzurevinde-coskulu-kutlama_70679

Bu grevden yaklaşık bir yıl sonra Triangle Waist Şirketinin atölyesinde binanın çıkışları kapatılarak çıkarılan yangında üst katlara sıkıştırılan 13-25 yaşları arasındaki çoğu yeni göçmen ve Yahudi, çoğu kadın 140'dan fazla işçi öldü. İşverene 20 dolar ceza kesildi. Amerikan Sosyalist Partisi'nin aldığı karar üzerine 1909 yılında Şubat ayının son pazar günü (23 Şubat) ABD'de Kadın Günü olarak kutlandı. Bu yerelde kutlanan ilk Kadın Günüydü. İkinci Sosyalist Enternasyonel kapsamında 1910'da toplanan ve 17 ülkeden 100 kadar kadının katıldığı İkinci Uluslararası Kadın Konferansında Alman sosyalist Luise Zietz, bir günün Dünya Kadın Günü olarak kutlanmasını önerdi. Öneri Clara Zetkin tarafından desteklendi ve kabul gördü, ancak bir gün belirlenmedi. Bunun üzerine düzenlenen ilk Uluslararası Kadın Günü, Paris Komünününün 40. Yıldönümünde 18 Mart 1911'de kutlandı (Kaplan, 1985: 166). 1922'ye kadar birçok Avrupa ülkesinde Uluslararası Kadın Günü sosyalistlerce 18 Mart günü kutlandı. Birinci Dünya Savaşı öncesinde kadınlar pek çok ülkede savaş karşıtı kampanyalar, grevler düzenlediler. Kadın eylemlerinin en etkili olduğu yer Rusya oldu. 1913'den itibaren Uluslararası Kadın Günü'nü Şubat ayının son pazar günü Amerikalılar gibi sokak yürüyüşleriyle kutlayan Rus Komünist kadınlar, 1917 yılında feminist Aleksandra Kollontay öncülüğünde Uluslararası Kadın Gününde (Gregoryen takvime göre 8 Mart günü) direniş başlattılar. Bolşeviklerin öngörmediği ve fazla aceleci buldukları bu direnişe, diğer işçiler de katıldı (Longley, 1989). Çar'ın karşılık vermesiyle daha da büyüyen kadınların başlattığı bu direniş, Bolşevik Devrimine giden yoldaki Şubat Devriminin başlangıcı oldu. 1918'den itibaren Rusya'daki olaylara atfen Uluslararası Kadın Günü pek çok yerde 8 Mart günü kutlanmaya başlamıştı. Üçüncü Enternasyonelde Zetkin'in de çabalarıyla Lenin 8 Mart'ı 1922 yılından itibaren Uluslararası Kadın Günü olarak kutlanacağını ilan etti (Kaplan, 1985). 1945'e kadar bu adla kutlanan gün, o tarihten sonra Uluslararası Kadınlar Günü olarak kutlandı. 1960'lardan itibaren feministler, Uluslararası Kadın(lar) Günü'nü canlandırarak sokaklara taşıdı ve güne kendilerinin belirlediği yeni anlamlar katılmaya başladı (Kaplan, 1985).

Temma Kaplan'a göre (1985: 164-5), yukarıdaki hikâyenin 1857'de yapılan ve 1907'de bunun anısına düzenlenen kadın yürüyüşü 1950'lerde Fransa'da feministler ve komünistler arasındaki uzun geçmişe dayanan kadınların işçi olmanın ötesinde hakları olup olmaması çatışmanın bir ürünü olarak feministlerce icat edilmişti ve bu iki yürüyüş de hiçbir zaman gerçekleşmemiş görünmektedir. Kaplan'a göre, Uluslararası Kadın Günü'nün 19. Yüzyıl ve sonrasında sosyalist ve anarşistlerin seküler kolektif gelenekler oluşturma çabaları ve bunun bir aracının ortak amaç etrafında bir araya gelinen tatil ve kutlama/festival günleri olmasından ve siyasi figür olarak Clara Zetkin'den ayırmak mümkün değildir. 1889'da Bastil Günlerine katılan Zetkin, 1910'da Kopenhag'da yapılan İkinci Enternasyonelde 1 Mayıs kutlamalarında kadın ve çocuk emeği kullanımına sınır getirilmesini gündeme getirdi. Ayrıca İkinci Uluslararası Kadın Konferansında Zietz'in Uluslararası Kadın Günü önerisini destekledi. Savaşın sonra Komünist partiye katılan Zetkin, Uluslararası Kadın Günü önerisini Üçüncü Enternasyonelle taşıdı. (Kaplan, 1985).

1857'deki ve 1907'deki 8 Mart yürüyüşleri gerçekleşmiş olsun veya olmasın, mayası 17-18. Yüzyıllarda atılmış olan eşitlik ve örgütlenme fikirleri ve eylemleri 19. Yüzyılda yaygın olarak dolaşımdaydı. Ancak Fransız Beşer ve Yurttaş Hakları Bildirgesine karşılık Kadın ve Vatandaş Hakları Bildirgesini kaleme alan ve "kadınların darağacına gönderilme hakları varsa kürsüye çıkma hakları da vardır" (Diamond, 1994, 15) ve Bildiriye ek olarak Marie Antionete yazdığı mektupta "eşit haklar eline verilmeyecek, talep etmen lazım" (Gouges, 1996, 125 Evans, tarihsiz: 3 içinde) diyen Olype de Gouges'ın kurduğu kadın kulüplerinin 1793'te kapatılması, kendisinin de aristokrasi taraftarı olması gerekçesi ile giyotine gönderilmesinde cisimleşen ve 1840 yılında Londra'da yapılan Dünya Irkçılık Karşısı toplantıya katılan kadın delegelere koltuk verilmemesi (Sklar, 1990) örnek olayında görülen, bir yandan burjuva devrimleri sonrasında kurulan düzende kadınların kamusal alandan dışlanmaları, öte yandan bu dışlamaların eşitlik fikri etrafında kadın hareketinin filizlenmesine ve gelişmesine yol açmasıdır.

Çeşitli ülkelerdeki deneyimler, filizlenmenin bir merkezden başlayıp yayıldığı değil, eşitliğin talep edilme potansiyeli taşıdığı yerlerde farklı bağlamlarda farklı hızlarda ve farklı şekillerde olduğunu göstermektedir. Westpahlia Barış Anlaşmasıyla (1648) devletlerin mülki sınırlarını çizip egemenlik ve meşruiyetlerini bu sınırlara dayandırma konusunda hemfikir oldukları (Teschke, 2002) ve büyük bir bölümünün sömürge statüsünde olduğu 19. yüzyıl dünyasında eşitlik ve özgürlük talepleri için, daha çok Avro-Amerikan eksenindeki ülkelerde siyasi fırsatlar bulunuyordu. Ancak Avro-Amerika bölgesindeki her ülkede ilk olarak ekonomik koşullar aynı değildi. 19. Yüzyıl, ekonomisini ithal teknoloji ve yabancı yatırımlara dayandırarak kalkınma çabasında olan ABD'de daha kötü olmak üzere işçiler için çalışma ter atölyesi tabir edilen yerlerde gerçekleştiği bir dönemdi. Sanayileşme sürecinde olan Avro-Amerikan hattı ülkelerinin her birinde, farklılıklarına göre nasıl direnme biçimlerine yol verdiği halen feminist araştırmaların konusu olmaya devam etmektedir. Daha detaylı çalışılmış ülkelerden biri olan ABD'deki döneme ilişkin çalışmaların bir kısmı sanayi üretiminin organizasyonun rasyonelleşmesi ve üretkenliğin nasıl arttırıldığını anlatılırken, örneğin ilk grevlerin yapıldığı Lowell Örne şirketinin geleneksel zanaatkarlığı işlevsizleştirilmesi, çok düşük ücretlerle çalıştırılan okuma yazma bilmeyenlerden oluşan emek gücünden, daha nitelikli emek kullanımına geçiş resmedilmekte ve düşük ücrete rağmen bu koşulların görece refahı arttırdığı vurgulanmaktadır (Temin, 1988). Belki işçilerin yaşam koşulları 50-100 yıl öncesine iyileşmişti, ama çoğunluğunu 15-25 yaş arası kadınların oluşturduğu kırdan gelen veya yeni göçmen kadınların çalışma koşullarına itirazı vardı. 1841 yılında bir gazeteye mektup gönderen bir kadın: "Her şey için sürekli koşuşturmaya itiraz ediyorum. Yemeye, içmeye veya uyumaya vaktimiz yok; işten çıkıp, yemek alıp ve gürültülü makinelerin başına geri dönmek için izin verilen 30 dakikamız veya en fazla 45 dakikamız var" (Powell, 2014, 114). Ayrıca, hayattan daha iyi yaşamak ve eğitim almak, oy kullanmak gibi beklentileri de vardı (Abbott, 1908). İkincisi, Avro-Amerikan eksenindeki her ülkede siyasi olanaklar aynı değildi. Örneğin, ABD'de tekstil işçisi kadınlar 10 Saat Hareketinde çoğunluğu oluşturup, Lowell Kadın Emeği Reform Derneği (1844) gibi örgütler kurarken, Fransa'da kadınların örgüt kurması da, dilekçe yazması da yasaktı. Her halükarda kadınların örgütlenmesi sınırsız değildi ve daha çok yardımsever örgütleri kurarak örgütleniyorlardı. Bunlara karşın, Yeni Zellanda'da kısa bir kampanya sonrasında kadınların oy hakkı 1885'de tanınmıştı (Pateman, 1994). Ek olarak farklı tür haklar için yerelde farklı sınıftan kadınlar öncülük ediyordu. İngiltere ve ABD'de daha çok burjuva kadınlar oy hakkı için mücadele ederken, örneğin Almanya ve Finlandiya'da işçi sınıfı kadınlar oy hakkı mücadelesinin öncüleriydi (R. Evans, 1980).

Farklılıklara rağmen bir ortak özellik, çeşitli alanlarda yürütülen mücadelelerin büyük kadın aktörlerinin beyazlar olmasıydı. Ancak aynı alanlardaki mücadeleler farklı ülkelerde farklı örgütlenme biçimlerine ve farklı gelişme tarihlerinin yaşanmasına neden oluyordu. Örneğin, ABD'de kadınların erkeklerle birlikte ırkçılıkla mücadelede yer almaları ve temsilden dışlanmaları, kadınların siyasal haklar mücadelesine yol verirken, İngiltere'deki ırkçılıkla mücadelede erkeklerden ayrı örgütlenen kadınların mücadelesi siyasi taleplerin gelişmesine yol açmamıştı (Sklar, 1990). Ayrıca, ABD'de ırkçılıkla mücadelede çoğunluğu beyaz kadınlar oluştursa da siyah kadınlar da mücadeledeydi. Bu ortaklık siyah kadınların önce beyaz kadınlarla daha sonra siyah kadınlar olarak örgütlenme mücadeleleri geliştirmelerine yol açtı (Taylor, 1998).

Bir başka ortak özellik, daha iyi hayat beklentilerinin bireysel olmaması nedeniyle, eşitlik fikrinin yerel sınırlılıkları aşıp ulus-ötesi dayanışmanın kurulmasına aracılık etmesidir. Yani, örgütlü kadınlar yerelde politik olarak bölünmüş olsalar da ulus-ötesinden kadınlarla iletişim halindeydiler ve 19. Yüzyılın sonlarına yaklaşıldığında kadın hareketi artık ulus-ötesileşmişti. 8 Mart'ın uluslararası bir gün olmasına sosyalist kadınların katkısı yadsınmaz. Ancak kadın hareketinin de işçi hareketinin de her hangi bir günün kadın günü olarak kabul edilmesinden önce, aşağıdan yukarıya küreselleşmişti.

Benzer şekilde örgütlenme için siyaseten elverişsiz bir ortamda eğitilmiş kadınların öncülüğünde daha çok yardım dernekleri ve dergiler aracılığıyla başlayan Osmanlıdaki kadın hareketi yerelde eğitim, siyasal, çalışma hakları için mücadele ederken, emekçi kadınlar da elverişsiz siyasi ortama rağmen çalışma koşullarına itiraz ediyorlardı (Aslan, 2009; Çakır, 1994). 20. Yüzyılın başına gelindiğinde dünyadaki gelişmelere paralel olarak hem kadın hareketinin, hem işçi hareketinin ulus-ötesi bağlantıları vardı (Çakır, 1994). 1919 yılında kurulan Ankara Türk Komünist Partisi Sosyalist Enternasyonelle bütünleşmişti. Bu bağlamda 1921 yılında Komintern Kadın Sektöründen Zetkin 8 Martın kadınların insan haklarını vurgulayacak şekilde kutlanması gerektiğine dair bir talimatname göndermişti. 1921 yılında Süleyman Selim'in Ankara'daki bağ evinde yapılan bu ilk 8 Mart kutlaması için Şerif Manatov'un kaleme aldığı Uluslararası Kadın Bayramının önemini açıklayan bir bildiri hazırlanmış, parti içinde bir kadın birimi kurulmuş ve kadınlar adına Meclise bildiri gönderilmişti (Şenden, 2007).

Lenin'in 8 Mart gününü Uluslararası Kadın Günü ilan etmesinden sonra, 8 Martı daha da küreselleştiren (bu defa yukarıdan aşağıya) en önemli gelişme, Birleşmiş Milletlerin (BM) 1975-85 yılları arasında Eşitlik, İlerleme (Kalkınma) ve Barış başlığıyla Kadın 10 yılı ilan ettikten iki yıl sonra, BM Genel Kurulunun 1977 yılında, her üye ülkenin kendi tarihi ve ulusal geleneklerine göre yılın her hangi bir gününü Kadın Hakları ve Uluslararası Barış Günü olarak kabul etmesi kararı almasıdır. Bu kararla BM, hem kadınların maruz kaldığı ayrımcılığın sonlandırılması ve kadınların toplumsal hayatın her alanına tam ve eşit olarak katılması için harcanan çabalara destek vereceğini, hem de kadınların kalkınma ve barışa yaptığı katkıların tanındığını deklare etmiş oldu. Bundan daha önemlisi BM'nin bu kararı hem 8 Martın küreselleşmesine katkı sundu, hem de bu karar İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlıklarını ilan etmiş olan ülke kadınlarının da emekleriyle gerçekleşti. BM'nin kutlama için her hangi bir gün belirlememiş olmasına rağmen, bugün tüm dünyada 8 Mart Dünya (Uluslararası) Kadınlar Günü olarak kutlanmaktadır.

Her ne kadar BM devletlerarası bir kuruluş olsa da BM'nin bu kararı almasına giden süreçte feministlerin ve kadın hareketinin çok büyük katkıları oldu. BM'nin kurulmasına zemin hazırlayan çeşitli uluslararası oluşumların, kadın hakları konusunda sicili çok temiz değildi. Örneğin, kadınların gece vardiyalarında ve kimyasal sektörlerde çalışmasına sınırlayan ve uluslararası standartlar koyan ilk anlaşma olan Bern Sözleşmesi (1906), kadın hareketinin karşıtlığına rağmen yapılmıştı ve yereldeki etkisi kadın hareketinin beklediği gibi kadınların belirli sektörlerde çalıştırılmaması olmuştu. BM'nin Kuruluş Anlaşması ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) hazırlanırken kadın hareketinin ve komisyonlardaki feminist kadınların etkisi çok önemli oldu. İHEB, başlangıçta Beşerin Hakları Evrensel Beyannamesi başlığı ile kaleme alınırken feminist kadınların müdahalesi ile Beyannamenin başlığında ve içinde "beşer" sözcüğü yerine, "insan" ve "herkes" sözcükleri kullanıldı. BM içinde etkili olan ve kadınların erkeklerden farklı özneler olarak değerlendirilmesi fikrine katılmayan feministlerle aynı fikirde olmayan feministlerin etkin müdahalesiyle toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirmesi için çalışan Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) BM ile eş zamanlı olarak kuruldu. KSK, 1963 yılında Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiyesi Bildirgesini (1967) kaleme aldı. Yine KSK, kadının kalkınmada rolü üzerine çalışmalar yaparken, hem kadınların yoksulluktan daha fazla etkilendiğini, hem de kadının çalışma hayatına daha fazla katılmasının eşitliği kendiliğinden sağlayamadığını tespit etti. Bu bulgular üzerine, Birinci Dünya Kadın Konferansı Eşitlik, Kalkınma ve Barış başlığıyla Mexico City'de 1975'de toplandı.

Birinci Dünya Kadın Konferansına Türkiye hükümeti de katılmıştı. Katılımın ardından, bir konferans düzenlendi ve hükümetin öncülük ettiği kutlamalar oldu. Ancak daha önemlisi Konferansın hemen ertesinde 8 Mart, İlerici Kadın Derneği'nin (İKD) öncülüğünde tekrar kutlanmaya başlandı (Akal, 2011, 217-9). İKD kendisini hükümet eksenli kutlamalara karşı konumlandırmıştı. Ancak bu 8 Mart dirilişinin ana ilham kaynağının BM kararı olduğu iddia edilebilir. 1975'de kurulan İKD'nin çıkardığı dergi olan Kadınların Sesi'nin 8. Sayısının Baş Yazısında (1976) Dünya Kadınlar Günü, barış, ilerleme ve eşitlik için görev günü olarak tanımlanmış ve aynı yıl yapılan ilk 8 Mart yürüyüşü pankartında yine "Eşitlik, İlerleme ve Barış" ana slogan olarak kullanılmıştı (Kadınların Sesi, sayı 9).

1980 darbesi sonrasında tohumları 1980 öncesinde atılmış olan kadın uyanışı, çoğunluğunu sol hareketten gelen kadınların toplanmaları ve sorunlarını tartışmalarıyla oldu. 1980 sonrasında önce kapalı mekanlarda kutlanan 8 Mart (Timisi ve Ağduk Gevrek, 2002), 1986'dan itibaren sokaklara taşınmaya başlandı. O günden bu yana eşitlik ve kadın kavramlarının anlamlarının kadın hareketi içinde derinleşmesiyle çeşitlenip, kadınların LBT, engelli, Kürt, Alevi, anarşist her türlü kimlikleriyle her türlü isyanlarının sesi olarak çoğalıyor.

8 Mart'ın geçmişine bugünden örneğin 2015 yılı Ankara'daki 8 Mart kutlamasından doğru bakmak, kadınların isyanlarını, taleplerini, beklentilerini yerleşik kavramların çizdiği sınırlara özen göstermeden sürmeyi gerektiriyor. Bugüne hem her ülkede farklılıklar gösteren kadın hareketi ve isyanlarının, hem de Sosyalist Enternasyonelin katkıları oldu. Ayrıca, basit bir internet araştırmasının gösterdiği gibi sosyalist ülke ve çevrelerde 8 Mart Uluslararası Proleter Kadın Günü olarak da, Uluslararası Kadın Günü olarak da kutlandığını gösterdiği gibi, taleplerin, eşitsizlikleri sorgulamanın ve isyanların ana konusunun hiçbir zaman sadece kadın emeği olmadığını ortaya koyuyor. Sonuç olarak 8 Mart kadınların yerelde ve uluslararası alanda verdiği bütün mücadelelerin ürünüdür. Kadınlar hiçbir zaman sadece tek bir sorunun mücadelesini vermediler, çünkü kadınları isyan ettiren sorunlar, kamusal ve özel alanda yer alanlar cinsiyete dayalı yapısal eşitsizliklerin ve diğer toplumsal eşitsizliklerin varlığı nedeniyle çok boyutlu ve pek çok başka sorunla iç içe geçmiş durumda veya isyan eden kadınlar kendi sorunlarını hep böyle anladılar. Aynı nedenle kadınlar, isyanlarını ve taleplerini 19. Yüzyıl sosyalist ve anarşistlerin açtığı yolun devamında, ama her zaman kendilerince ifade ettiler. Yani, 8 Mart kutlamaları, kadınların kültürel repertuvarlarındaki isyan ve yaşamı simgelerini kullanarak, hep renkli, coşkulu ve çeşitli oldu. O yüzden adı ne olursa olsun, 8 Martı 8 Mart yapan, kendine özgü sokak kutlamaları ve bu kutlamalarda haykırılan isyan sözleridir.

Kaynakça

- Abbott, Edith. "History of the Employment of Women in the American Cotton Mills: II" *Journal of Political Economy* 16, no. 10 (1908): 680-692.
- Akal, Emel. *Kızıl Feministler: Biz Sözlü Tarih Çalışması* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011).
- Aslan, Taner. "II. Meşrutiyet Dönemi İşçi Hareketleri ve Bu Hareketlerin Meydana Getirdiği Sorunlar Üzerine Bir Deneme" *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, no 25 (2009): 33-65.
- Çakır, Serpil. *Osmanlı Kadın Hareketi* (İstanbul: Metis Yayınları, 1994).
- Diamond, Marie Josephine. "The revolutionary rhetoric of Olympe de Gouges", *Feminist Issues* 14, no. 1 (1994): 3-23.
- Evans, Richard J.. "German Social Democracy and Women's Suffrage 1891-1918", *Journal of Contemporary History* 15, no. 3 (1980): 533-557.
- Evans, Jill. *Olympe de Gouges* (tarihsiz) <http://www.womeninworldhistory.com/imow-deGouges.pdf>
- Kadın Sesi Sayı 8 http://tustav.org/dosya/SureliYayinlar/kadinlarin_sesi/ks_008.pdf
- Kadın Sesi Sayı 9 http://tustav.org/dosya/SureliYayinlar/kadinlarin_sesi/ks_009.pdf

- Kaplan, Temma. "On the Socialist Origins of International Women's Day", *Feminist Studies* 11, no. 1 (1985): 163-171.
- Longley, D. A.. "The Mezhraionka, The Bolsheviks and International Women's Day: In Response To Michael Melançon", *Soviet Studies* 41, no. 4 (1989): 625-645.
- Pateman, Carole. "Three Questions about Womanhood Suffrage" *Suffrage and Beyond: International Feminist Perspectives*, der. Caroline Daley ve Melanie Nolan (Auckland: Auckland University Press, 1994): 331-348.
- Powell, Benjamin. "Meet the Old Sweatshops Same as the New" *The Independent Review* 19, no. 1(2014): 109–122.
- Sklar, Kathryn Kish. "Women Who Speak For An Entire Nation: American and British Women Compared At The world Anti-Slavery Convention, London, 1840" *Pacific Historical Review* 59, no. 4 (1990): 453-499
- Şenden, Fatma. "8 Mart Niçin Emekçi Kadınlar Günüdür?", *Ürün Sosyalist Dergi İnternet Gazetesi* 21, Mayıs-Haziran 2007, <http://urundergisi.com/makaleler.php?ID=1574>.
- Temin, Peter. "Product Quality and Vertical Integration in the Early Cotton Textile Industry" *The Journal of Economic History* 48, no. 4 (1988): 891-907
- Taylor, Ula. "The Historical Evolution of Black Feminist Theory and Praxis" *Journal of Black Studies* 29, no. 2 (1998): 234-253
- Teschke, Benno. "Theorizing the Westphalian System of States: International Relations from Absolutism to Capitalism" *European Journal of International Relations* 8, no. 1 (2002): 5–48.
- Timisi, Nilüfer ve Meltem Ağduk Gevrek. "1980'ler Türkiye'sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi" *90'larda Türkiye'de Feminizm*, der. Aksu Bora ve Asena Günel, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002): 13-40.